

1

Gyventi taip, kaip gyveno Gaučys, galima, jeigu turi prieš akis kokį didelį tikslą. Dešimtmečius laukti tartum kokios išsipildymo valandos, vardan kažko kietai sukąsti dantis, sučiaupti lūpas, tačiau apie tą valandą niekada niekam net puse burnos neprasitarti, – iš dabar žvelgiant neužteko vien tiktai stiprios valios, o ir dar kažko, slypinčio giliau ir už pačią valią, gal net svarbesnio už ją, – to, kas žmogaus sieloje niekada negali nusilpti ar suvisam prapulti. Bet ar iš tikrųjų taip buvo? Gal tik gyveno žmogus, kaip daugybei kitų gyvenosi, dirbo nuo algos iki avanso, susitaupęs pirkosi vieną kitą paprastą daiktą, ir jokie tolimi tikslai, jokios išsipildymo valandos nealino jo širdies ir proto. Tačiau yra vienas dalykas, kuris verčia manyti kitaip – tai jo mirtis, nes niekada nerasta kūno. Žinoma, galima gyventi taip pilkai ir paprastai, jog niekas nepastebės tavo gyvenimo tarp daugybės kitų, pilkų ir paprastų, tačiau kaip ir kur reikia numirti, jog ir tada liktum nepastebėtas? Nesakau – neužmirštas, bet – bent pastebėtas? Neliko jo gyvenimo, neliko jo kūno, neliko nieko. Jeigu jis pats tokio gyvenimo ir tokio galo norėjo, tai kam taip ilgai tam ruošėsi? Nebenori gyventi – ir nebegyvenk,

nėra tokio įstatymo, jog privalėtum gyventi visai to nenorėdamas, pats esi savo gyvybės šeimininkas, bet kaip tu begali būti šeimininkas ir savo kūno, jeigu pats jau esi numiręs? Kūnas – jau tiktai daiktas, kurį mirdamas palieki kitiems, bet jis tiems kitiems visiškai nereikalingas, todėl taip ir skubama kuo greičiau juo atsikratyti. Jeigu ne žmona, ne keli jo bendradarbiai, kas dabar begalėtų įrodyti, kad jis iš tikrųjų gyveno? Pasas ir vairuotojo teisės? Ten parašytas vardas, pavardė, gimimo metai – 1936, dar šis tas, visai nesvarbūs ir neesminiai dalykai, tačiau parašyti gali ką nori, nes, pasirodo, svarbiausias dokumentas, patvirtinantis, jog žmogus iš tikrųjų gyveno – tai jo mirties liudijimas, o tokio niekas neišdavė. Gaučys nemirė, nes niekas jo nepalaidojo, nedingo, nes niekas jo niekur nerado, nežuvo, nes niekas jo nenužudė, nepakliuvo po mašina, traukiniu, nenukrito nuo stogo, neišleido paskutinio atodūσιο nei ligoninėj, nei namuose, nes niekuomet net nesiskundė sergąs... Neliko, ir tiek. Ir viskas. Tačiau už to „neliko“ slypi kažkas neaiškus, nesuprantamas, sveiku protu nesuvokiamas, ir tas neaiškumas kelia sumaištį galvoje. Gerai. Sakykim taip: Gaučio neliko, ir čia nieko daugiau negalim pridurti, todėl teks pradėti nuo jo gimimo, nes negimęs jis juk tikrai nebuvo! Išliko ir gimimo liudijimas, o jame parašyta: „Gaučys Jiuozapas, s. Antano“. Vardas parašytas klaidingai, juk „Juozapas“ taip niekas nerašo. Gal klebonas apsiriko, pildydamas krikšto knygas, gal vikaras? Tačiau kokią tai galėjo turėti reikšmę Gaučio gyvenime? Jokios. Ar Jiuozapas bus parašyta, ar Juozapas, vis tiek visi tars taip, kaip įprasta.

Iki tol, kol baigė vidurinę, Gaučys ir pats nežinojo, kad jo vardas parašytas klaidingai. Pase kažkaip nė nepastebėjo, nes pirmas kelias dienas vis atsiversdamas žiūrėjo tik į savo prikli-

juotą nuotrauką ir niekaip negalėjo susitaikyti su mintim, kad jis čia toks negražus, tada įmetė pasą į stalčių ir užstūmė. Gražumu jis niekuomet negalėjo pasigirti, nors akys, plaukai, lūpos, nosis buvo kaip visų, tačiau, kartu sudėjus, nesudarė to vaizdo, kuris mergaitėms iškart įkrenta į širdį. Net daug negražesnis įkrenta, o jo – ne.

Pradžios mokyklą jis lankė tame pačiame kaime, kur ir gyveno, ir tie jo metrikai buvo pas mokytoją, o vidurinę jau reikėjo lankyti mieste, mokytoja Blažiūnienė ir tuos jo metrikus, ir mokyklos baigimo pažymėjimą sukišo į nedidelį vokelį, išlydėjo per gonkeles į kiemą, pabučiavo pasilenkusi į pakaušį, nors jis nebuvo pradinėj nei koks pirmūnų pirmūnas, nei šiaip geras mokinys, tiesiog kaimo varliamušis, ir tiek.

– O dabar eik, vaikeli...

Ir stovėjo susigraudinusi kaip kokia motina, kol jis nepasuko už mokyklos kampo, paskui per sodą taku į vieškelį ir tuo vieškeliu – į miestą, į miestą, į miestą... O pirmieji miesto namai jau už kelių kilometrų ir matėsi, ir bažnyčios bokštas, ir alaus daryklos kaminas.

Ir paskui dar septynerius metus tas „Jiuozapas“ gulėjo mokyklos raštinėj, iki pat tos dienos, kol garbanotas direktorius įteikė visiems brandos atestatus. Tik tada Gaučys ir pamatė taip gražiai, aiškiai įrašyta: Gaučys Jiuozapas, s. Antano.

Dabar, kad būtų galima viską aiškiau įsivaizduoti, reikia aprašyti, kur, kaip, kada ir kas buvo.

Iš to miesto, tiesiai į šiaurės rytus, išbėga ir vieškelis, ir geležinkelis. Iš pradžių jie tartum tęsiasi visai šalia vienas kito, gal tik kelių metrų tarpas juos ir teskiria, paskui jau – keliolika, bet dar nėra tame tarpe jokių namukų, sandėliukų, būdelių ar ko, šiaip

auga visokia dulkėta žolė, primėtyta senų laikraščio skiaučių, tuščių konservų skardinių, kartais baltuoja prie kuolo pririšta ožka, kartais ir ne. Taip pamažu toldami vienas nuo kito, vieškelis su geležinkeliu už kokio puskilometro padaro jau ir platesnį tarpą, ir tada pasimato koks perdziūvęs bulvių plotelis, svogūnų lysvės galas, kelios lentinės pašiūrės ir pirmieji namukai: jau tvarkingi, su tikrais daržais, su mažais sodeliais, ir taip dar kokį puskilometrį, o paskui – pervažą. Kairėj geležinkelio pusėj prasideda miškas, geležinkelis bėga toliau pats vienas, pačia pamiške, o vieškelis – lygiais laukais. Dar už kokio kilometro ar pusantro miškas pasitraukia toliau nuo geležinkelio, nuo amžino vagonų trinksėjimo ir garvežių dūmų, ir tame plotelyje – galima sakyti: pamiškėj, galima sakyti: tarp geležinkelio ir miško, – ir tame plotelyje išsimėčiusios kelios Gaučio kaimo trobos. Iš čia nebesimato nei miesto, nei alaus daryklos kamino, nes užstoja miškas, toks ilgesnis jo iškyšulys. Tad geležinkelis kerta kaimą į dvi nelygias dalis: mažesnę – kuri tarp miško ir geležinkelio, ir didesnę – kuri už jo. Ne, tiesą sakant, kaimas perkirstas išilgai ne į dvi, o į tris dalis, nes tą, didesniąją dalį, dar kerta juk ir vieškelis, plentas, nubėgantis taip pat į šiaurės rytus, ir ta trečioji, pati didžioji kaimo dalis, yra tarp vieškelio ir Ventos upės, bet visos trys kaimo dalys kaip nors atskirai nevadinamos, o tik tuo vienu kaimo vardu. Vieškelis („plentas“ – niekas nesako) čia yra pats svarbiausias. Ne tik dėl to, kad yra daug senesnis už geležinkelį ar kad prie jo, o ne prie geležinkelio, atsirado visas kaimas, o mažesnės trobelės išsiskirstė į pašalius kuri kur, o todėl, kad prie pat vieškelio stovi pradinė mokykla. Jei nuo jos gonkelių pasileisi tekinas tiesiai – už puskilometro pribėgsi ramiai tekančią Ventą. Ji ten suka vingį, ir anas krantas lygus ir lėkštas,

tik prie pat vandens apaugęs karklais ar juodalksniukais, o šitas, vandens pagraužtas, status ir aukštas, ir vadinasi ta vieta Piliakalnis. Nuo jo, kertant skersai vieškelį ir geležinkelį, iki miško, iki Gaučio namų, tiesiai bus bemaž tiek, kiek ir iki miesto, kokie trys kilometrai, tačiau vaikystėj trys kilometrai nėra svarbūs, svarbiau tai, kad už vieškelio, arčiau upės, gyveno jau lyg ir kokie kiti, daug svetimesni, vaikai. Nors kiekvieną rudenį susitikdavo toj pačioj pradinėj prie vieškelio, bet didesnių draugysčių su tais, paupiniais, nebuvo: jie maudydavosi maudykloj žemiau kaimo, o užvieškeliniai – savo, prie Piliakalnio. Paupiniai turėjo tarytum savo upę, bet neturėjo savo miško, savo žemuogių, mėlynių ir baravykų.

Paskui, paūgėjus, visa tai nebeteko reikšmės, viso kaimo jaunimas prie to Piliakalnio ir maudydavosi, ant jo viršaus ir gegužines keldavo, ir pasimatymus pasiskirdavo. Išplatėjo vaikystės pasaulis, o kuo platesnis – tuo mažiau kam bepriklauto, nepalyginsi su tuo siauru kūdikystės ruoželiu tarp miško ir geležinkelio: tarp eglių ošimo ir sąstato vagonų žvangėjimo. Visai mažas ir jaukus dar buvo tas Gaučio pasaulis, ir būtų jis buvęs dar jaukesnis, jei ne tos dvi baimės: neik į mišką – paklysi, neik prie geležinkelio – suvažinės.

Reikia manyti, Gaučio kūdikystė nepraėjo kaip nors kitaip, nei daugybės pokario vaikų. Tėvai turėjo pamiškėj tris hektarus tokios pilkos šilainės, vieną karvę, vieną paršiuką, keletą vištų. Buvo ir vokiečiai, buvo ir rusai, bet motina ir prie vieny, ir prie kitų kasryt tempdavo pagelžkeliu savo kryžių, – savo kryžių ir tiesiogine, ir perkeltine prasme: persimetusi per pečius naščius, prisikabinusi prie kiekvieno galo po skardinį bidonėlį su pienu, linguodavo su jais miesto pusėn: per šaltį, per sniegą, per lietų –

kasryt vis su tais savo naščiais, vis tuo pačiu pagelžkelio taku, kuris, ko gero, nebūtų užžėlęs net ir tada, jei tik viena pati juo ir tebūtų vaikščiojusi.

Miestas, kuris buvo netoli, nors iš kiemo ir nematomas, Gaučiui dar nieko nereiškė. Kol esi mažas – ir tavo pasaulis tebėra mažas: karvės ganykla pamiškėj, dvi dirvelės arčiau: viena – bulvių, kita – miežių, kelios obelys prie tvarto galo, daržas, paskui – troba, su visais jos rakandais ir kvapais, teisingiau – paprasčiausia trobelė: priemenėlė, virtuvė ir dar vienas kambarys, kuriame jie visi trys miegodavo, o pabudęs Gaučys matydavo už lango seną kiemo vyšnią, bet pusė jos šakų jau buvo nudžiūvusios. Kas dabar galėtų pasakyti, kokie pirmieji tos kūdikystės įspūdžiai visam gyvenimui išliko Gaučio atminty? Tikriausiai tokie, kaip daugumos kaimo vaikų: tėvo, motinos veidas, artimiausių kaimynų veidai, karvės akys, gaidžio sparnų plasnojimas ant daržo tvoros stulpo, dar kas nors, dar, sakykim, vakarienei verdamos putros kvapas ar besimainančios ugnies spalvos, kai motina atidaro geležines krosnies dureles arba palieka jas pusiau pravisas?.. Tėvo nugara prie stalo, kai jis užsikvėpęs srebria vakare savo viralą, – tėvas irgi beveik kasdien išeidavo į miestą: padėdavo kam statytis namą, kasdavo pamatus, šulinius, kartais dirbdavo lentpjūvėj ar kur kitur, bet žiemą – tai vis prie miško darbų, vis prie jų, didžiausiam speige ir snieguose ligi kelių.

Kūdikystės atmintis – įnoringa, niekada nesuprasi, ką ji atsirinks ir pasidės į pačius giliausius savo podėlius, svarbesni dalykai dažniausiai ten ir nepatenka, o koks niekas, koks menkiniekis, koks mažmožis, kokia vištos plunksna, įstrigusi bulvės žiede, gali iškilti tau prieš akis net paskutinę gyvenimo valandą. Tačiau du dalykai, be jokios abejonės, turėjo visam gyveni-

mui užsilikti Gaučio atminty: kaip jį motina pirmą kartą vedė į mokyklą ir kaip jo tėvas gulėjo aname kambary ant lentų, apautas tokiais keistais batais, kad jų neatsiminti būtų tiesiog neįmanoma.

O į mokyklą eiti reikėjo taip: perėjai geležinkelio sankasą, paskui kiek padirviais ir pagrioviais, pro dviejų kaimynų sodybas, kuriose nebebuvo mažų vaikų, – ir atsirėmei į mokyklos sodo kampą, to sodo patvoriu ligi pat gonkelių. Tik tie traukiniai buvo baisus daiktas: nors ir matai garvežį, kad jis dar labai toli pūškuoja, leisdamas dūmus, vis tiek turi stovėti ir laukti, kol prabildės, pražvangės pro šalį, jokių bėgimų, jokių lakstymų skersai bėgius, geriau tegu mokytoja pabara už pavėlavimą, negu kad visam gyvenimui liksi be kojų, kur tada dėsies? Voliosies vienas asloj kaip koks pagalys pamestas, o įeis į trobą gaidys ir iškapos tau akis, net saulės šviesos nebematysi, ir kaip tada tau bus?.. Va taip, vaikelai, ar supratai?..

Mokytoja Blažiūnienė buvo ne šiaip sau mokytoja. Ir jų ūkis buvo ne šiaip sau ūkis: beveik nuo pat miesto ribos visas tas žemės tarpas tarp vieškelio ir geležinkelio, visi tie laukai, dirvos priklausė tam ūkiui, ir didžiulis namas su dvejomis gonkomis, skardiniu stogu, baltomis langinėmis, daržinės, tvartai, klėtys, didiausias sodas... Bet gyveno ji ten viena pati ir mokytojava, ir visiems vaikams leido skinti obuolius ir valgyti kiek nori, tik labai pykdavo, jei rasdavo vos prakąstą ir numestą į žolę. Ir dar: nemėtyti nuograužų į rainą jos katiną, visuomet besiildantį ir besimarkstantį saulėkaitoj prie gonkelių. Reikėtų sakyti ne „Blažiūnienės ūkis“, o „Blažiūno ūkis“, nes prie Smetonos Blažiūnas buvo kariuomenės pulkininkas, bet dabar jau niekas taip nebesakė, nes, kai pirmąjį kartą užėjo rusai, jį areštavo ir

kažkur išvežė, visi kaime apie tai žinojo, todėl daugiau niekada ir nebesakė „Blažiūno ūkis“. Tai motina papasakojo, kad Blažiūnienė – ne šiaip sau mokytoja! Ji anksčiau gyveno Kaune, čia retai atvažiuodavo, ten irgi turėjo didelį gražų namą, o kai atvažiuodavo – buvo visa žieduota ir auskaruota, baimė matyti, o aukštus mokslus yra išėjusi pačioj Šveicarijoj, ir aukštesnių jau niekur nebėra! Gaučiui padarė įspūdį ne ta Šveicarija ar Kaunas, o tas pabrėžtinai ištartas žodis „pačioj“, net jo delnas iš baimės sudrėko motinos saujoj. Blažiūnienė ir buvo „pati, pati“: aukšta, liekna, auksiniais plaukais, žydrom akim, rodos, tik imk ir iškart statyk į paveikslą, bet kad gal ir nelabai: ir plaukai smilkiniuos ne auksiniai, o visai žili, ir lūpų kertelės nukarę žemyn, tartum jai visą laiką kažką labai skaudėtų. Ir niekuomet nenusišypso, tos šypsenos visa mokykla ketverius metus laukė, bet taip niekada ir nesulaukė. Iš pradžių visiems atrodė, kad ji jų nemyli, bet vėliau iš kažko – patys nežinodami iš ko – suprato, kad myli! myli! visus myli!

Gaučys pagal metus galėjo eiti į mokyklą ir anksčiau. Keturiasdešimt ketvirtais juk jam jau buvo aštuoneri metai, bet kad nebuvo pačios mokyklos, nes Blažiūnienė dar nebuvo atsikėlusį iš Kauno ir neužleidusi pusės didžiojo namo visoms keturioms klasėms. Smulkiau apie ją pačią nieko daugiau papasakoti negalima, nes tų metų rudenį, kai Gaučys su tais savo nevykusiais metrikais, Blažiūnienės pabučiuotas į pakaušį, išėjo pro sodą į vieškelį, – tais pačiais metais ją išvežė, ir niekas daugiau apie ją niekuomet nebegirdėjo.

Tą rudenį, kai motina, suspaudusi saujoj jo drėkstantį delniuką, vedė jį pirmąkart į mokyklą, tėvo namuose jau nebebūvo. Jeigu ir būtų buvęs, kažin, ar pats būtų vedęs ir dar bauginęs

visokiais gaidžiais, kurie bekojams vaikams iškapoja akis, gal būtų tik griežtai pasakęs: visuomet palauk, kol pravažiuos traukinys, girdi? Vi-suo-met!.. Ir niekuomet nebūk koks neatsargus ar išsižiojęs, tikri vyrai tokie nebūna, girdi?..

Tėvo nebuvo namuose jau koks mėnuo, o gal daugiau. Jį vokiečiai pagavo prie turgaus kartu su kitais vyrais ir visus išvežė kažkur prie fronto kasti apkasų. Kur jie ten kasė tuos apkasus, kur jie ten kirto svetimos žemės molį – niekas nežinojo. Vieni sakė, kad Latvijoje, kiti – kad kažkur dar toliau, bet frontas kas savaitę traukėsi vis arčiau Lietuvos, jau net prie Šiaulių, bet net iš ten nepabėgsi ir nepareisi, – visiems į nugaras žiūri atstatyti vokiškų automatų vamzdžiai, sako, vokiečiai gali nušauti vien tik už žiūrėjimą namų pusėn, su jais menki juokai, jie po du kartus to paties nesako. Taip kalbėjo kaimynas Lenkauskas, o motina klausydama vis balo, naktimis verkdamo, Gaučys dar buvo per mažas, kad galėtų paguosti; vis tiek su tais savo naščiais išlinguodavo pagelžkeliu į miestą kiekvieną rytą ir, kol ne-grįždavo, Gaučiui būdavo baugu vienam būti. Kieme, prie vištų, prie gaidžio vis dėlto būdavo kiek drąsiau. O Lenkauskas vis at-aidavo ir vis kalbėdavo apie tą frontą, tartum tyčia dar labiau gąsdindamas motiną, ir bepigū jam buvo kalbėti, nes jos paties sūnus nebuvo pagautas ir jokių apkasų niekur nekasė.

Tą rugsėjo rytą, saulei tekant, kai motina lauke taisėsi savo naščius, Lenkauskas įvažiavo su ratais į kiemą. Gaučys jau mokėjo vienas pats nueiti į mokyklą, jau kelias dienas buvo žiūrėjęs į juodą klasės lentą, į baltas raides joje, į auksinius Blažiūnienės plaukus, vaikščiojo tylus ir tarytum kiek pavargęs nuo tos didelės jį užgriuvusios atsakomybės: viską atsiminti, ką sako mokytoja, nuolatos sekti, kad netyčia neišlįstų snarglys, saugotis tų

baisiųjų traukinių, o kur dar visa galybė nematytų vaikų, naujų įspūdžių, mokėti teisingai pakelti ranką, kai prašais už daržinės į būdelę. Neduok, Dieve, jei kelsi, kelsi tą ranką, o mokytoja ims ir laiku nepastebės, rašys kažką nusigręžusi lentoj ar dar ką darys, – juk gali nepastebėti? Gali.

Todėl tą labai ankstyvą rugsėjo rytą, pamiškėj, karvės ganykloj besidraikant melsvai perregimai miglelei, Gaučys dar miegojo, motina jį pakeldavo tiktai prieš pat išeidama, o šįryt ir visai nebūtų kėlusi, nes buvo sekmadienis, ir Gaučys, labai pavargęs nuo savo mokslų, būtų saldžiai miegojęs ligi pat jai pareinant, bet jį pažadino motinos klyksmas kieme:

– Kaip tu jį paguldei?!.. Kaip tu jį paguldei, nelabasis?!.. Tiesiai ant pliko dalgio!..

Nuo tokio klyksmo Gaučys atsibudo akimirksniu, vienomis kelnelėmis iškurnėjo į kiemą, net spėjo išgirsti, ką negarsiai, bet vis tiek tartum kiek susigėdęs, sako Lenkauskas:

– Guldyk ant ko nori, dabar jam tas pats...

Kieme motina blaškėsi apie ratus, vis pripuldama tai iš vieno šono, tai iš kito, ir daugiau jau nieko suprantamo nebeklykė, tik:

– A!.. A!.. Viešpatie!.. A!..

Tėvas aukštiekninkas gulėjo ratuose, ir tikrai po jo galva blizgėjo Lenkausko dalgis, o iš abiejų ausų dar buvo ištekėjusios dvi plonos kraujo srovelės, bet tiktai žemyn per abu skruostus, dugninės lentos visai nebuvo kruvinos, todėl Gaučiui ir pasirodė, kad galbūt tėvas dar truputėlį gyvas, patį mažiausią truputėlį dar gyvas.

Vėliau Gaučys viską atsimins iki smulkmenų. Visą gyvenimą: ir kaip pustekinė atbėgo Lenkauskienė, ir kaip jie trise kėlė

tėvą iš ratų ir nešė į trobą, kaip Lenkauskas, skaudžiai plėšdamas žąslus, tupdė arklius atgal, norėdamas apgręžti savo didžiuosius ratus tokiam mažame kieme, kaip jis stačias ratuose su visu tuo dalgiu išvažiavo į miestą užsakyti karsto, kaip Lenkauskienė siūlėsi nuplauti ir nuskusti lavoną ir kaip baisiai motina žybtelėjo akimis jos pusėn:

– Aš savo žmogaus nebijojau gyvo, nebijau ir mirusio!.. Geriau užkask didįjį katilą vandens ir pašildyk!..

Bet ir Lenkauskienė buvo nepėsčia:

– Ar bijai, kad dar ir slogą gaus, šaltu plaunamas?.. – bet atsitūpusi ėmėsi kurti ugnį.

Vėl žybtelėjo motinos akys, Lenkauskienė jai nieko daugiau nebesakė. Motina jau seniai nebeklykė, net nebeverkė, tik neįprastai lėtai vaikščiojo po trobą, tiesdama ranką tai į vieną, tai į kitą daiktą, bet vis lyg pro šalį, vis kažkaip nepataikydama paimti. Kai vanduo pašilo, suspaudė saujoj rankšluostį:

– Eikit abudu į kiemą, aš pati viską.

Lenkauskienė paėmė Gaučį už rankos:

– Einam, einam, kad jau varo, tau tikrai nereikia čia nieko matyti.

Pasivedėjo kieme iki pat daržo tvoros, kur pilkavo didokas akmuo, atsėdėjo ant jo, ištiesė tolyn į žolę kojas:

– Aš pasėdėsiu, o tu pastovėk. Matai, kad kito akmens tau šalip nėra.

Ir daugiau jo nebekalbino, užsižiūrėjusi į vieną tašką kažkur pamiškėj, kur ta melsvoji miglėlė jau senokai buvo ištirpusi. Gaučys ir stovėjo, kaip lieptas, šalia jos vienom kelnytėm, bet jam labai labai norėjosi pišioti, nes kaip išpuolė į kiemą, taip dar ir nebuvo niekur pasitraukęs į šalį. Ir tada jiedu abu vėl išgirdo

motinos klyksmą, bet dabar jau iš trobos, ir vėl tik su tuo vienu aiškiai teišskiriamu žodžiu:

– Viešpatie!.. Viešpatie!..

Lenkauskienė stenėdama kėlėsi nuo akmens, Gaučys pajuto, kad jam tarpukojy staiga pasidarė ir karšta, ir šlapia.

Tėvas visiškai nuogas gulėjo lovoj ant plikų dugno lentų jau apiplautas, o jo šiaudinis čiuzinys buvo įverstas į Gaučio lovą, bet dabar tėvas visiškai nebuvo panašus į tėvą: motinos skarele buvo parištas jo smakras, skarelės kampai, suveržti viršugalvy, styrojo aukštyn kaip dvi zuikio ausys, ant vokų buvo uždėta po metalinį pinigą, o motina, jiems įbėgus į trobą, tartum visiškai užmiršo apie tėvo nuogumą, laikė rankoj vieną jo kamašą ir vis dar tebešaukė tą savo: „Viešpatie!.. Viešpatie!“

– Kas dabar benutiko? – paklausė Lenkauskienė. – Nešauk! Nebešauk jau. Matai, nuo to tavo šaukimo vaikas iš baimės apsišiojo.

Motina metė akį į šlapią Gaučio tarpukojį, gūkčiojo, gūkčiojo, tartum ką rydama ir niekaip negalėdama nuryti, bet ir žodžių jokių negalėjo ištarti, tiktai vis rodė Lenkauskienei tą kamašą. Apyžlibė Lenkauskienė dar nieko iš to rodymo nesuprato, o Gaučys jau pamatė: kamašas buvo visiškai be pado, vienas tiktai viršus ir auliukas, ir pro tą auliuką kiaurai švietėsi galinis langas. Pagaliau supratusi, Lenkauskienė net į rankas nepaėmė to kamašo, o puolė prie lovos ir pakėlė aukštyn vieną tėvo koją. Pamačiusi padą, dabar jau Lenkauskienė pradėjo šaukti:

– Jėzusmarija!.. Jėzusmarija!.. Gývos mėsos!.. Gyvos mėsos!..

Kol tėvas gulėjo Lenkausko vežime ant dalgio, kažkodėl niekas ir nepamatė tų padų. Gal todėl, kad jie buvo visiškai juo-

di nuo pabėgių smalos ir žemių, ir kraujuotos mėsos po jais dėl to nebuvo raudonos.

Paskui, jau naktį, kai susirinkę į budynę kaimo vyrai išėjo į kiemą parūkyti, jie visai apie tai kalbėjo, svarstė, spėliojo, samprotavo, bet nieko daugiau neišsamprotavo, tiktai tiek: pabėgęs nuo fronto, nuo tų apkasų, tėvas ėjo namo. Iš kur jis ėjo, dar niekas gerai nežinojo. Jeigu liko gyvi, gal vėliau parsiras kiti kartu buvę ir papasakos, bet kol kas aišku tiktai, kad ėjo žmogus iš labai toli, gal nuo Rygos, gal nuo Liepojos, gal nuo dar toliau, ėjo žmogus namo, ėjo dieną naktį, o kad nepaklystų – ėjo geležinkeliu, kuris jį turėjo parvesti ligi pat namų, kone iki pat slenksčio, bet nepriėjo, pritrūko kelių šimtų metrų, kur jį nutrenkė užlėkusi kareivių drezina. Ir dar kalbėjo, kad tol, kol tebebuvo kamašų padai, gal ėjo jis pačiais pabėgiais, nors taip ir labai nepatogu eiti: peržengiant vieną – per platu, žengiant ant kiekvieno – per trumpa, todėl turi statyti vieną koją ant pabėgio, kitą – į tarpą ant žvyro ar skaldos, kuri tuos padus tuoju kaip ęste suės.

– Bet ko jis ėjo tais bėgiais, ko? – kažkas vis dar nesuprato. – Ko nėjo palei?

– Iš pirmo gal ir nėjo, – aiškino Lenkauskas. – Bet kiek gali eiti? Ar pavalgęs ėjo, ar lašinių kokių prisikirtęs? Pasilpo visai, pajuto, kad tuoju kris ant žemės ir daugiau nebatsikels. Tad paskui ir ėjo bėgiais, o bėgiais eidamas jau tikrai neužmigi!

– Bet juk vis tiek užmigo, kad atlekiančios drezinos neišgirdo?

– O kuomet užmigo? Kai savo kaimą jau buvo priėjęs! Atsileido žmogui viskas. Miegodamas dar ėjo! Juk tiek bebuvo likusi!